

عوامل تفرقه گرایی و راهکارهای وحدت آفرینی در اربعین حسینی

اکبر قائم پناه^{1,1}، مهدی نادری²

1- کارشناسی ارشد جامعه شناسی انقلاب اسلامی.

2- استادیار علوم سیاسی، دانشگاه شاهد، تهران.

چکیده

نظر به تبدیل شدن مراسم اربعین حسینی به یک پدیده‌ی جهانی و پیام‌هایی که این ابر رویداد برای مسلمانان و عموم آزادی‌خواهان عالم دارد بی‌تردید دشمنان اسلام برای حاشیه راندن و خنثی کردن پیام‌ها و پیامدهای آن طرح‌ها و برنامه‌هایی در پیش خواهند داشتند. تبدیل کردن این ابر رویداد جهانی به محملی برای اختلاف افکنی و تفرقه‌انگیزی بصورت قطع در دستور کار دشمنان قرار دارد. نظر به اهمیت این مسئله این نوشتار با در پیش گرفتن روش کیفی از نوع توصیفی - تحلیلی درصدد پاسخ به این سوال اصلی است: «عوامل تفرقه گرایی و راهکارهای وحدت آفرینی در اربعین حسینی چیست؟».

یافته‌های بر این نکته تاکید دارد که سازه فکری (نظیر اسلام هراسی، شیعه‌هراسی، و ارائه نسخه‌های جعلی و ساختگی شیعی و سنی)، عوامل ساختاری (نظیر نقش نظام سلطه و استکبار جهانی، صهیونیست جهانی، سنت‌های جاهلی، دولت‌های مرتجع عربی، گروهک‌های تروریستی) و عوامل کارگزاری (نظیر برخی مفسران و کارگزاران دینی، دولتمردان و مردم) در ایجاد اختلاف و تفرقه‌افکنی در میان مسلمین تاثیر گذار بوده و برای تقویت وحدت باید سه عنصر دین، مردم و دولت‌ها به ایفای نقش سازنده، همسو و هماهنگ، همت گمارند.

کلمات کلیدی: اسلام، اربعین حسینی، تفرقه افکنی، وحدت، همزیستی مسالمت‌آمیز، استکبار جهانی.

1. مقدمه

با توجه به افزایش جمعیت شرکت کننده در مراسم جهانی اربعین حسینی و گسترش شعاع آن از آسیا به آفریقا، اروپا و حتی آمریکا و بر گرفتن ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، امنیتی علاوه بر مهمترین محرک و کشش آن یعنی بعد مذهبی، دشمنان اسلام نمی‌خواهند و نمی‌توانند چنین حضور باشکوهی را نظاره گر باشند و با ایجاد مشکلات امنیتی، اقتصادی، حمایت و تجهیز گروه‌های تروریستی مانند داعش، فعالیت‌های شدید رسانه‌ای در قالب جنگ نرم و... سعی در ایجاد اختلاف، کم رنگ کردن و حتی از بین بردن بزرگترین گردهمایی جهانی دارند. و این اختلاف افکنی را با حمایت از افراد، نهاد ها و حتی خود دولت‌ها به صورت مستقیم دنبال می‌کنند. از این رو وظیفه همه‌ی نخبگان فکری و اجرایی شناسایی این عوامل تفرقه افکنانه و مهم تر از آن ارائه ی راهکارهای مناسب جهت جلوگیری از تفرقه، اختلاف و نزاع می باشد. دشمن برای جلوگیری از حرکت پرننگ اربعین تمام قوای خویش را به کار گرفته و مانع تراشی می کند تا این تجمع یک پارچه شکل نگیرد. اختلافات زیادی در این مسیر ایجاد شده که تا به حال به مدد الهی خنثی شده است اما این به معنی آن نیست که همیشه خنثی شود [1] اربعین از جمله مناسک دینی و آیین های جمعی است که به رغم ماهیت درون مذهبی آن ، اما به دلیل فرادینی و فراملیتی بودن قیام عاشورا ظرفیت های بسیاری در زمینه سازی تحقق امت واحده دارد. [2]. از اینرو لازم است نسبت به برنامه‌ها و طرح‌های دشمنان برای به حاشیه بردن این ابرپدیده، هوشیار بود. بر این اساس، این نوشتار با روش کیفی از نوع تحلیل اسنادی درصدد پاسخگویی به این سوال است: «عوامل تفرقه‌گرایی و راهکارهای وحدت آفرینی در اربعین حسینی چیست؟».

2. چارچوب نظری

در تحلیل نقش ساختار- کارگزار در شکل‌گیری پدیده‌های سیاسی - اجتماعی دیدگاه‌های مختلف بیان شده است. در این نوشتار از نظریات «کالین‌های» استفاده شده است. [3]. نکته حائز اهمیت آنکه بر اساس دیدگاه کالین‌های، در دیدگاه دیالکتیکی در تحلیل ساختار - کارگزار، اضافه بر عوامل کارگزاری و عوامل ساختاری، عوامل فکری مورد توجه قرار می‌گیرد. عوامل سه‌گانه «فکری»، «کارگزاری» و «ساختاری» از لحاظ هستی شناختی درهم آمیخته ولی از لحاظ تحلیلی دوری‌پذیر هستند. در این دیدگاه هر یک از عوامل سه‌گانه این‌گونه تقریر می‌شود:

1- عوامل ساختاری: ساختار به معنی بستر و زمینه‌ای است که رویدادهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی در قالب آن شکل گرفته و معنا می‌پذیرد. در واقع در بحث از ساختار این نکته مورد بحث قرار می‌گیرد که زمینه و امکان محیطی تا چه میزان و با چه مکانیسم خاصی، تحولات سیاسی اجتماعی را تحت تاثیر قرار می‌دهند. در حقیقت کنشگران اجتماعی در بستر ساختارها می‌توانند به طرق و شیوه‌های مختلفی به شکل ایجابی و سلبی رفتار کنند.

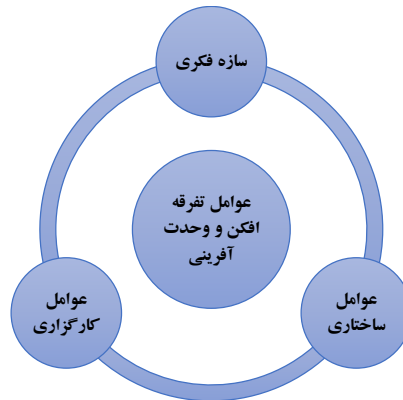
2- عوامل کارگزارانه: کارگزاری به توانایی و یا قابلیت کنشگر برای کنش هوشیارانه و هدفمند اطلاق می‌شود. عوامل کارگزارانه همانند عوامل ساختاری در تحولات سیاسی و اجتماعی مهم و تاثیر گذارند. از این جهت لازم است به شخصیت‌ها، خواسته‌ها و انگیزه‌های کنشگران توجه شود. بنابراین می‌توان گفت ساختارهای اجتماعی حاصل عمل انسان‌ها هستند و هم بر رفتار انسان اثر می‌گذارند.

3- عوامل فکری: افکار و تصورات اهمیت و نقش بسیار در پیوستگی بین ساختار و کارگزار ایفاء می‌کنند. می‌توان این‌گونه اذعان داشت که سازه‌های فکری در ساختار و روابط علی اثرگذار است. تحولات در افکار و تصورات است که باعث می‌شود کنشگران (کارگزاران) به شکل استراتژیک در محیط (ساختار) اقدام کنند.

به اعتقاد نگارنده در تحلیل و تبیین عوامل تفرقه‌گرایی و راهکارهای تقویت وحدت آفرینی پدیده جهانی اربعین حسینی، عوامل سه گانه فکری، کارگزاری، و ساختاری دخیل است. از یک سو، شریعت مقدس اسلام به مثابه سازه فکری می‌تواند عامل وحدت باشد و از سوی دیگر، برجسته کردن ریشه‌های فکری نزاع شیعی و سنی می‌تواند به عنوان عامل تفرقه به حساب آید. از سوی دیگر، تاکید بر امت اسلامی یا امت واحده می‌تواند به عنوان ساختاری اسلامی عامل وحدت آفرینی باشد و در نقطه مقابل برجسته کردن ایران هراسی یا شیعه هراسی به مثابه ساختار اجتماعی می‌تواند عامل تفرقه انگیز به شمار آید. همچنین برجسته کردن انسان محب اهل بیت علیهم السلام به عنوان کارگزار - زائر و پیاده رو اربعین حسینی - سوای از تفاوت‌های قومی، نژادی و مذهبی می‌تواند نقش مهمی در جلوگیری از تفرقه و وحدت آفرینی ایفا نماید.

هر یک از این عوامل سه گانه فکری، کارگزاری و ساختاری می‌توانند «آگاهانه» یا «غیرآگاهانه» در تفرقه افکنی و وحدت آفرینی در اربعین حسینی ایفای نقش نمایند. شناخت تاثیر آگاهانه یا غیر آگاهانه از این جهت قابل توجه است که می‌توان با آموزش، فرهنگ سازی و مدیریت عالمانه و حکیمانه تاثیر غیرآگاهانه عوامل فکری، کارگزاری و ساختاری دخیل در پدیده اربعین حسینی را به نفع تقویت وحدت آفرینی و تضعیف تفرقه افکنی، هدایت نمود.

بنابراین، تحلیل دیالکتیکی نظریه ساختار - کارگزار در روند شناسایی و چگونگی فهم عوامل تفرقه افکنی و وحدت آفرینی در اربعین حسینی بسیار حائز است. با این قید که در این تحلیل باید نقش سازه فکری به مثابه زیر ساخت رابطه ساختار و کارگزار در نظر گرفته شود.

نمودار 1: مدل تحلیلی عوامل تفرقه افکن و راهکارهای وحدت آفرین در اربعین حسینی

3. عوامل تفرقه گرایی در اربعین حسینی

می توان عوامل مختلف تفرقه افکن در اربعین حسینی را ذیل عوامل زیر احصاء کرد:

3-1. عوامل کارگزاری تفرقه افکن در اربعین حسینی

وجود صفاتی چون دشمنی، کینه، تعصب، جهالت، افراط و تفریط در شخصیت برخی از افراد سبب می شود افرادی خود را به دلایل ساختگی برتر و بهتر از دیگران فرض کنند و برای این افراد ضربه زدن و ایجاد اختلاف با رقبایی که در ذهن آنها ساخته شده است از نظر خودشان خوشایند و موفقیت آمیز خواهد بود [4]. در جمع عزاداران حسینی طبیعتاً افرادی پیدا می شوند که بر اساس تعصب به کنش گفتاری و رفتاری می پردازند. عدم خودآگاهی دیگر عزاداران از چنین افرادی می تواند منتهی به تفرقه گردد. دامنه و گستره این افراد می تواند از مقامات رسمی تا غیر رسمی، از مردم عادی تا نخبگان دینی و علمی، از دوستان تا دشمنان مختلف باشند و تعدداً یا غیر تعددی عامل و سبب تفرقه گردند. از یک سو، باید توجه کرد تاثیر رفتار نخبگان دینی، علمی و سیاسی بسیار بیشتر از مردم عادی است و چنانچه این افراد عامل تفرقه شوند عمق و شعاع تفرقه گسترده تر از دیگران خواهد بود [5]. از سوی دیگر، باید توجه کرد برخی از عوامل کارگزارانه به صورت تعددی به تفرقه افکنی می پردازند که قاعدتاً بصورت مستقیم یا غیر مستقیم - نفوذ - طرح ها و برنامه های خود را پیش می برند.

3-2. عوامل ساختاری تفرقه افکن در اربعین حسینی

ساختارها در قالب های مختلفی می توانند عامل تفرقه افکنی شوند :

الف. ساختارهای سیاسی: مهمترین این ساختارها، نظام سلطه جهانی است که حسب خوی استکباری مقابل هر گونه پیام و دعوتی که اهداف ظلم ستیزانه و ضد استکباری داشته باشند قرار می گیرند [6]. از یک سو، دولت های استکباری چون آمریکا و انگلیس با مرتجعین عربی و رژیم صهیونیستی می کوشند در قالب های رسانه ای، جنگ های نیابتی، و جنگ های روانی شکاف های قومی و مذهبی را برجسته نمایند و از سوی دیگر، با در پیش گرفتن طرح های مستقیم و آشکار چون طرح سازش، خاورمیانه جدید، معامله قرن عامل افتراق در بین ملت های مسلمان تا حدودی شده اند. رسانه های معاند در سالهای اخیر با حمایت های مالی و تبلیغاتی دولت های مذکور، با در پیش گرفتن برنامه های فارسی و عربی برای مخاطبان و افکار اسلامی، تلاش می کنند از اهمیت گردهمایی اربعین بکاهند و صرفاً آن را یک بحث شیعی با محوریت ایران در قالب شیعه هراسی و ایران هراسی در اذهان عمومی و بالاخص امت اسلامی نهادینه کنند [7]. تقویت گروه های سلفی و جهادی همچون داعش با هدف جنگ نیابتی از جمله عوامل ساختاری است که با هدف تفرقه افکنی بین امت اسلامی و شیعه ستیزی طراحی و دنبال شده است.

ب. ساختارهای فرهنگی و اجتماعی: لایه هایی از بافت فرهنگی و اجتماعی امت اسلامی همچنان نزاع های قومی و نژادی را برجسته می کند و از یک سو بر برتری و فخر عربیت بر اسلامیت و از سوی دیگر برتری عرب بر عجم تاکید دارد. در کنار این امر، شاهد سرمایه گذاری و حمایت های فکری و معنوی دشمنان بر برجسته و تعمیق کردن شکاف مذهبی و دعوی شیعه و سنی هستیم. شاید مهمترین نمودهای عینی این نزاع فکری در قالب فرافکنی شاه اردن در مورد هلال شیعی بتوان دنبال کرد. برجسته کردن تضاد دوگانه هویتی یعنی هویت اسلامی با هویت ایرانی یا هویت عربی در سال های اخیر در دستور کار دشمنان قرار گرفته است. [8] انگاره ساختگی منافع ملی در تقابل با منافع ائدیولوژیک

زمینه‌ای فراهم ساخته است که در نزد برخی از روشنفکران و غرب‌زدگان که حامی ناسیونالیسم ایرانی یا عربی هستند، حمایت برخی دولت‌های اسلامی (همچون ایران و عراق) از ارزش‌ها و هنجارهای دینی چون اربعین حسینی به مثابه امری خلاف منافع ملی به شمار آید و آنها با ترویج و تبلیغ، عامل انحراف در افکار عمومی - هر چند اندک - شوند.

3-3. عوامل فکری تفرقه افکن در اربعین حسینی

دشمنان اسلام و در راس آنها استکبار جهانی در سالهای اخیر با گسترش اسلام در اروپا و آمریکا، تلاش کرده‌اند بصورت پیچیده و تخصصی با این پدیده مقابله کنند. اولین حربه آنها، اسلام هراسی و پس از آن شیعه هراسی و در نهایت ایجاد و حمایت از نسخه‌های جعلی و ساختگی شیعه انگلیسی و تسنن آمریکایی بوده است. اسلام هراسی و به تبع آن اسلام ستیزی در سال‌های اخیر در دستور کار رسانه‌های جهانی قرار گرفته و هر از چند وقتی، از طریق ساخت فیلم‌های سینمایی یا کلیپ‌های رسانه‌ای این مسئله را پر رنگ می‌کنند. انعکاس اجتماع میلیونی زائرین اربعین حسینی در اغلب رسانه‌های غربی با بزرگ نمایی یا کوچک نمایی همراه است. یا انعکاس حداقلی از تجمع مذکور می‌دهند تا اهمیت آن برای افکار عمومی جهان برجسته نشود یا به عنوان یک تهدید جهانی آن را وارونه جلوه می‌دهند. در پیش گرفتن سیاست شیعه هراسی در میان مسلمانان اهل تسنن نیز در این راستا می‌باشد. در واقعاً آنها می‌کوشند گسترش و نفوذ شیعه در امت اسلامی را به مثابه خطر و تهدیدی علیه اکثریت اهل تسنن بازنمایی کنند. وجهه استبدادی، ناکارآمدی و غیر دموکراتیک بودن برخی از دولت‌های عربی نیز در همراهی آنها با دولت‌های غربی در این امر قابل توجه است. قدرت‌های استکباری با تصویر ساختگی و جعلی از اسلام می‌کوشند زمینه تفرقه افکنی را بین امت اسلامی ایجاد و تقویت نمایند [9]. در سال‌های گذشته دو نسخه جعلی و ساختگی شیعه انگلیسی و تسنن آمریکایی برای این منظور طراحی شده و هر دو «لبه یک قیچی هستند» [10]. حمایت‌های مالی، تسهیلاتی و تبلیغاتی کم‌نظیر و گزاف از این قرائت‌های ساختگی از اسلام، بدون نیت‌های تفرقه‌افکنانه غیرقابل توجیه است.

در این میان نباید از منظر درون گفتمانی، به عوامل فکری تفرقه افکن در محیط داخلی جهان اسلام غافل شد. برخی از جریان‌های فکری سیاسی خاص نظیر وهابیت تکفیری تلاش نموده‌اند با توسعه مراکز آموزشی و دینی خود در اقصاء نقاط جهان اسلام و حتی فراتر از آن، در کشورهای غربی به ترویج و تبلیغ قرائتی از اسلام بپردازند که عملاً منادی تجر، خشونت، و عرفی شدن می‌باشد. قرائتی از اسلام که گفتمان‌های رقیب اسلامی را مطرود و خارجی به شمار می‌آورد [11]. حذف مکانیزم اجتهاد در قرائت سلفی تکفیری و اتکاء به صواب بودن برداشت و فهم مستقیم و بی‌واسطه از نصوص و متون دینی زمینه‌ای فراهم آورده است که تفسیرهای وهابی سلفی به یک میزان درست پنداشته شوند و مبنای رفتار و کنش پیروان قرار گیرند. مصادیقی از این تفسیرها و رفتارهای بی‌ضابطه در اقدامات تروریستی داعش با هدف رضای خداوند و نائل شدن به بهشت می‌توان دید. البته در میان شیعیان نیز گروه‌های افراطی، متعصب و مقدس مابی دیده می‌شوند - هر چند اندک - که با برجسته کردن قرائتی خاص از گفتمان شیعه زمینه تفرقه‌افکنی را رقم می‌زنند. ترویج و جایز دانستن دشنام، توهین و سبک شمردن مقدسات اهل تسنن در قالب بدعت‌های ساختگی از جمله نشانه‌های گفتمانی آنها می‌باشد. این در حالی است که در دیدگاه همه مراجع تقلید شیعه اهانت و سب به مقدسات اهل تسنن حرام شناخته شده است [12].

4. راهکارهای تقویت وحدت در اربعین حسینی

1-4. برجسته کردن منابع و اشتراکات وحدت آفرین در اسلام

اشتراکات فرق و مذاهب گوناگون در اسلام به مراتب بیشتر از افتراقات است. برخلاف تبلیغات تفرقه افکن، در میان مذاهب اسلامی افتراقات به نسبت اشتراکات بیشتر پررنگ و مورد تاکید پیروان واقع شده است. بنابراین لازم است با فرهنگ‌سازی و آموزش همواره نکات و نقاط اشتراک بین پیروان برجسته شود. نکته شایان توجه آنکه اشتراک مذاهب اسلامی جزء محکمت‌های شرع مقدس می‌باشد و افتراقات عموماً وجه استنباطی داشته و می‌تواند با گفتگوی علمی تا حدودی آنها را مرتفع و دیدگاه‌های مذاهب مختلف را به یکدیگر نزدیک کرد. توحید، قرآن، پیامبر خدا(ص)، قبله واحد و کعبه در کنار اعتقاد به قیامت و معاد از مهمترین بنیان‌های شرع اسلام بوده که در میان مذاهب گوناگون مورد وفاق و قبول واقع شده است.

همه‌ی افرادی که در مراسم اربعین حسینی شرکت می‌کنند خداپرست هستند و همه‌ی آنها آفریده‌ی پروردگار و بنده او هستند. همه آنها دارای خداوند واحدی هستند و روح مشترک و الهی در همه‌ی انسان‌ها وجود دارد [13]. اعتقاد و اشتراک در عبودیت خدای متعال در میان مسلمانان سرآغاز وحدت در نگاه کلان است. قرآن کریم به مثابه کتاب مقدس مسلمانان کامل ترین کتاب آسمانی می‌باشد که بدون تحریف

همچنان باقی مانده است. در قرآن کریم دستور به برادری^۲ و تعاون^۳ بین مسلمین شده است. شاید بتوان گفت یکی از بزرگترین معروفها همکاری و تعاون بر ایجاد و تقویت مسئله وحدت بین مسلمین باشد. از اینرو، لازم است مسلمانان بر اساس محکمت قرآن و مشترکات مورد وفاق، در بزرگداشت شعائر دینی سوای از عقاید، با یکدیگر زیست مسالمت آمیز داشته باشند [14]. پیامبر خدا (ص) و الگو و اسوه بودن او در میان مسلمانان می‌تواند زمینه وحدت و تقویت آن باشد. بنا بر فرموده رسول (ص) مسلمانان با یکدیگر برادرند و هیچ کس جزء تقوی، بر دیگری برتری ندارد^۴. از آن جهت که پیامبر (ص) مورد قبول همه مسلمان است از اینرو اهتمام به برخی از روایتهای پیامبر (ص) که در منابع مختلف شیعه و اهل تسنن در رابطه با جایگاه و منزلت اهل بیت علیهم السلام بیان شده است می‌تواند زمینه‌های وحدت را هموار سازد [15]. به عنوان مثال حدیث «الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ» در بسیاری از منابع اهل تسنن ذکر شده و اعتبار دارد [16]. این روایت مظلومیت و حقانیت امام حسن و امام حسین علیهما السلام را در مقابل معاویه و یزیدیان که در پنهان بر طبل مخالفت و تفرقه می‌زدند اما در آشکار خود را منادی وحدت و صلح نشان می‌دادند؛ آشکار می‌کند و می‌تواند نگرش‌های آزادی‌خواهانه و حق‌طلبانه غیرشیعیان را بیدار نماید.

4-2. بصیرت افزایی در پرتو شناخت دشمن

بی‌تردید یکی از پیام‌های اصلی عاشورا، دشمن‌شناسی است. اربعین حسینی در واقع درسنامه تجدید بیعت با دوستان و علیه دشمنان امام حسین (ع) - فرهنگ عاشورایی - می‌باشد. برجسته کردن پیام آیه قرآنی «لَا تَطْلُمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ» در اربعین حسینی برای انسان امروزین، باید محور برنامه‌ها و اهداف مبلغان و مجریان قرار گیرد. اینکه دشمنان دیروز و امروز اسلام، هدفی مشترک داشته و تنها در شیوه و مکانیزم دشمنی تغییر ماهیت داده‌اند. محبان حسین علیه السلام باید بدانند که دشمنان همانطوری که در عاشورا با در پیش گرفتن سیاست تفرقه‌اندازی تلاش نمودند اهداف خود را پیش ببرند و جای حق و باطل را تغییر دادند امروز نیز با همین سیاست تفرقه‌اندازی بین مسلمین به طرق مختلف، در تلاشند تداوم سلطه استعماری و استبدادی خود را در جهان اسلام تضمین نمایند. بنابر این هرمقدار لایه ی دشمن شناسی در حرکت اربعین کم رنگ تر شود نهضت اربعین از اهداف تاثیرگذار خود که منطبق با قیام امام حسین علیه السلام و کاروان اسراست فاصله می‌گیرد. [18] در دنیای معاصر دشمنی‌ها پیچیده‌تر شد و دشمنان با در اختیار داشتن ابزار رسانه، واقعیت‌ها و حقیقت‌ها را به نفع خود وارونه انعکاس می‌دهند. از اینرو می‌طلبند تقویت برنامه‌های رسانه‌ای و تبلیغاتی در راستای صیانت و مراقبت از ارزش‌ها و هنجارهای اربعین حسینی مورد توجه قرار گیرد. برنامه‌های رسانه‌ای مذکور باید محورهای زیر را دنبال نماید:

1. پررنگ کردن هویت فراملی اربعین و ماهیت امت در برابر ملت و برجسته سازی کلید واژه امت رسول خدا
2. احیا و برجسته سازی همزیستی مسالمت آمیز میان اقوام ایرانی با یکدیگر بالاخص با اعراب و عینیت بخشیدن به هویت اعراب ایرانی در چارچوب اسلام به عنوان یک الگوی زیست مسالمت آمیز در جهان اسلام.
3. امنیتی نشان دادن موضوع تفرقه و اختلاف افکنی و مستند کردن آن به طرح‌ها و نقشه‌های سرویس‌های جاسوسی بیگانه.
4. استفاده از ظرفیت رهبران مذهبی و علماء، فرهیختگان و مشاهیر برای تحکیم وحدت.
5. فعال کردن دیپلماسی عمومی در راستای تحقق وحدت در جهان اسلام و پرهیز از اظهار نظرهای تفرقه انگیز مسئولان و صاحب منصبان [19]

4-3. تقویت و نهادینه کردن فرهنگ همزیستی مسالمت آمیز

بطور خاص در مسئله پیاده روری اربعین حسینی سه عنصر مردم، دولت و دین دخیل هستند. هر یک از این سه عنصر باید درصدد تقویت و نهادینه کردن فرهنگ همزیستی مسالمت آمیز باشند. در رابطه با نقش و ظرفیت اشتراکات دینی در امر وحدت پیش‌تر صحبت به میان آمد اما باید به نقش کارگزاران دینی یعنی علماء، روحانیون، مبلغان، مداحان و روضه خوانان و به تبع آن، حامیان و طرفداران آنها در این امر توجه کرد. روحانیت به دلیل داشتن پایگاه اجتماعی و سیاسی مهم و تاثیرگذار می‌توانند نقش بسزایی در مدیریت افکار عمومی در مسیر وحدت ایفا نمایند. مخاطبان اجتماعی روحانیون بر خلاف نخبگان دیگر، عموماً توده‌های مردم هستند و آنها با زبان و خواسته‌های شمار کثیری از افراد جامعه آشنا هستند. در کنار روحانیون نباید از نقش مداحان و روضه خوانان که فعالیت عمده‌ی آنها مقارن با ایام اربعین حسینی می‌باشد غافل بود. نفوذ و عمق تاثیرگذاری آنها بر محبان و زائرین حسینی بالاخص توده‌های مردم ظرفیت قابل‌اعتنایی برای بسیج منابع و امکانات در زمینه

². «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخْوَانِكُمْ وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ». حجرات/10

³. «وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۖ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالتَّوَدَّانِ». مانده /2

⁴. «المسلمون إخوة لفضل لأحد على أحد إلا بالتقوى». /کنز العمال، جلد 1، ص 149 نهج الفصاحة، حدیث 3112.

تقویت فرهنگ همزیستی مسالمت آمیز فراهم کرده است. آنها می توانند با اعمال، رفتار و گفتار خود نقش مهمی در ایجاد و تقویت وحدت در اربعین حسینی داشته باشند.

شاید بتوان گفت در مسئله وحدت و اجتناب از تفرقه، مردم و زوار حسینی حساس ترین و با اهمیت ترین نقش را ایفاء می نمایند. به عبارتی تمام تلاش ها انجام می گیرد تا رفتار و کنش مردم وحدت آفرین باشد. افزایش آگاهی های عمومی، فرهنگ سازی و تقویت بصیرت مردم در این مسیر تعیین کننده است. اصالت بخشیدن به ارزش ها و هنجارهای اسلامی بجای ارزش ها و هنجارهای قومی و نژادی، تقویت فرهنگ قانون گرایی و احترام به قوانین ناظر بر اربعین حسینی و بصورت خاص کشور عراق، تقویت فرهنگ احترام به عقاید افراد مختلف و اجتناب از توهین به اقوام و ملل مختلف، تقویت فرهنگ سعه صدر، صبوری و گذشت و در نهایت تقویت فرهنگ دشمن شناسی از جمله مهمترین اقداماتی است که باید مورد توجه مردم و نهادهای متولی قرار گیرد.

4-4. فعال و تقویت کردن دیپلماسی سیاسی و دیپلماسی عمومی در اربعین حسینی

در این میان باید به نقش دولت ها به عنوان تسهیل گیر در اربعین حسینی توجه نمود. عموماً رفتار دولتمردان و سمت و سوی سیاست خارجی تأثیر بسزایی در نزدیکی و ایجاد قرابت در نزد ملت ها دارد. کنشگران دولتی می توانند در سطح عالی، مقدمات وحدت و همزیستی را فراهم سازند. در اختیار داشتن ابزار دیپلماسی و ظرفیت های حقوقی می تواند منجر به ایجاد توافق نامه و تعهداتی گردد که منافع مشترک طرفین - ملتها - را تضمین نماید. به عنوان مثال، لغو روایید سیاسی در ارتباط بین دو کشور زمینه همگرایی و تعامل دو ملت را فراهم می سازد و زمینه آشنایی با زیست جهان های مختلف را محقق می کند. تأمین زیرساخت های امنیتی، مالی، بهداشتی، حمل و نقل، روایید از جانب دولت ها در تسهیل صیانت و پاسداشت اربعین حسینی بسیار کارگشا و خنثی کننده طرح های دشمنان خواهد بود.

نظر به پیشینه تاریخی و تمدنی جهان اسلام، دیپلماسی عمومی می تواند تسهیل گر نزدیکی ملت ها به یکدیگر باشد. دیپلماسی عمومی به معنای تلاش سازمان یافته برای تأثیرگذاری بر برداشت ها و انگاره ها، ارزش ها و باورهای دیگر ملت ها از طریق تبیین مشترکات ارزشی و هنجاری جهان شمول [20]. از طریق دیپلماسی عمومی می توان شیعه هراسی و ایران هراسی که دشمنان در سال های اخیر در رابطه با پدیده های چون اربعین حسینی ترویج می کنند خنثی نمود. برجسته کردن پیشینه و نقش ایرانیان در شکوفائی تمدن اسلامی در قرن چهارم و پنجم ه.ق، می تواند خنثی کننده طرح ایران هراسی دشمنان باشد. اینکه ایرانیان خدماتی ارزنده برای ارتقاء و تعالی اسلام انجام داده اند و زمانی که قدرت برتر جهان اسلام بوده اند خوی تجاوز و سلطه نداشته اند [21]. در این زمینه حمایت های بی دریغ جمهوری اسلامی از مظلومین جهان اسلام بدون در نظر گرفتن تفاوت مذهبی قابل اعتنا است. به عنوان مثال، حمایت جمهوری اسلامی از آرمان فلسطین طی چهل سال گذشته کم نظیر است. این در حالی است که ملت فلسطین عرب زبان و اهل تسنن هستند و برخی از دولتهای جهان اسلام علی رغم هم زبانی و هم مذهبی به آنها پشت کردند. تبیین افق تمدنی انقلاب اسلامی برای ملت های اسلامی و دستاوردهای جمهوری اسلامی به عنوان یک دولت مستقل علی رغم تحریم ها و دشمنی ها می تواند عامل دمیده شدن روح بیداری اسلامی در میان ملل مسلمان گردد و مجدداً به بازخوانی عناصر هویتی مشترک مسلمانان بیانجامد.

5. نتیجه گیری

برای اینکه اهداف مذکور در فضیلت صیانت و پاسداشت اربعین حسینی که مورد تأکید ائمه اطهار علیهم السلام است محقق شود بی تردید مسئله وحدت در اجتماع مذکور، می تواند از دو جنبه «بزاری» و «پیامدی» مورد توجه قرار گیرد. از از جنبه ابزاری، مسئله وحدت در اربعین حسینی در واقع مقدمه و پیش شرط هر گونه گردهمایی و اجتماع عظیم جهانی - همچون اربعین حسینی - خواهد بود و بدون وحدت و همزیستی مسالمت آمیز نمی تواند متصور شد که عملاً تحقق چنین رویدادی ممکن باشد. از جنبه پیامدی، مسئله وحدت در اربعین حسینی بدین معنا است که گردهمایی میلیونی در لوای پرچم امام حسین علیه السلام، و تجدید میثاق با ارزش ها و هنجارهای عاشورایی طبیعتاً و منطقی می تواند آثار و نتایجی چون وحدت بین مسلمین و آزادی خواهان جهانی داشته باشد. از اینرو می طلبد که مسلمین و محبان حسینی اهمیت و ضرورت وحدت و همزیستی مسالمت آمیز به عنوان یکی از ابزارهای برپایی این گردهمایی جهانی و همچنین به عنوان یکی از پیام ها و پیامدهای آن درک نمایند.

در این میان، یزیدیان و مستکبرین عصر کنونی همچون عصر امام حسین علیه السلام تلاش خواهند کرد که با تفرقه افکنی مانع از برگزاری و تحقق اهداف اربعین حسینی و همچنین رسانیده شدن پیام های حقیقی و اصلی این گردهمایی عظیم به جهانیان شوند. راهبرد آنها در این زمینه

کاربست عوامل سه‌گانه فکری، کارگزاری و ساختاری تفرقه افکن خواهد بود. خنثی نمودن طرح‌های تفرقه‌افکنانه آنها و تقویت وحدت نیازمند برنامه‌ریزی متناظر در رابطه با عوامل سه‌گانه مذکور است که باید با اهتمام و بجد دنبال و تعقیب شود.

6. منابع

1. عابدینی، محمدرضا (1398)، قدم عاشقی، قم: دفتر نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، نشر معارف، صص 128-129.
2. امام خمینی (1378)، صحیفه ی امام، ج20، تهران: موسسه حفظ و نشر آثار امام (عروج)، ص 13.
3. های، کالین (1385). درآمدی انتقادی بر تحلیل سیاسی، مترجم احمد گل محمدی، تهران: نشر نی.
4. حسینی سرشت، سید محمد صادق. (1388). کاوشی در نقش رذایل اخلاقی در ایجاد تفرقه از نگاه ثقلین. فصلنامه علمی - ترویجی اخلاق، (18)، 76-130.
5. حق پناه، رضا (1386). «نقش خواص در اتحاد و تفرقه ی امت»، پژوهشهای اجتماعی اسلام، آذر تا اسفند، شماره 67 و 68، 139-164.
6. اشرفی امین، یونس (1389). «نقش بیگانگان برای جلوگیری از وحدت جهان اسلام و راهکارهای مصلحان دینی برای مقابله با آن»، مطالعات تقریبی مذاهب اسلامی، سال چهاردهم بهار و تابستان، شماره 51، 87-104.
7. نصراللهی، محمداصداقی؛ میرصادقی، راضیه السادات (1396). «بازنمایی پیاده روی اربعین در صداوسیما جمهوری اسلامی ایران؛ مطالعه موردی: مستندهای «شما چه کسی هستید؟» و «حاشیه ای کوتاه از یک متن بلند» از وحید چاوش»، نامه فرهنگ و ارتباطات، سال دوم بهار و تابستان، شماره 2 (پیاپی 4)، ص 129.
8. جمالی، محمود (1386). «هلال شیعی و هژمونی آمریکا»، شیعه شناسی، زمستان، دوره 5، شماره 20، 7-31.
9. روحانی، محمدحسین، مبینی، عبدالله، باقری، حسین، هدایتی، محمدرضا، سادات طوسی، سیدعلی. (1396). روشهای امریکا در راهاندازی، حمایت و هدایت تروریسم غرب آسیا و پیشنهادهای راهبردی مقابله با آن. مجله سیاست دفاعی، 26(101)، 179-207.
10. بیانات رهبر انقلاب اسلامی در جمع مسئولان، 25 آذر 1395، موجود در ادرس الکترونیکی: (farsi.khamenei.ir).
11. سبحانی، جعفر (1389). «وهابیت آهنگ تفرقه و نفاق»، کلام اسلامی، شماره 75، 137-138.
12. «نظر مراجع تقلید درباره توهین به مقدسات اهل سنت» موجود در آدرس الکترونیکی: (<https://iqna.ir/00GAvX>)
13. شجاعی، محمد (1397)، اربعین حماسه ظهور، قم: انتشارات محیی، ص 51.
14. زرین پور داود؛ امینی، راضیه امینی (1391). «واکوی ضرورت شرعی وحدت در اندیشه نبوی از دیدگاه اهل سنت»، نشریه مطالعات تقریبی مذاهب اسلامی (فروغ وحدت)، تابستان، شماره 28، 5-11.
15. زرهانی، سید احمد (1395). «قرآن، حامی اتحاد و نافی تفرقه». مطالعات تقریبی مذاهب اسلامی. تابستان. - شماره 44، 5-7.
17. فتحی، علی. (1391). حدیث «سیدا شباب أهل الجنة» و مسأله افضلیت امام. فصلنامه کلام اسلامی، 21(82)، 49-72.
18. عابدینی، محمدرضا (1398)، قدم عاشقی، قم: دفتر نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، نشر معارف، ص 155.
19. خوشرو، محمدرضا (1390)، سیاست های رسانه ای پوشش مراسم اربعین حسینی، تهران: معاونت رسانه ای کمیته فرهنگی، آموزشی ستاد مرکزی اربعین کشور.
20. درخشه، جلال و غفاری، مصطفی (1390). «دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام فرصت ها، اقدامات، اولویت ها و دستاوردها»، مطالعات فرهنگ و ارتباطات، دوره 12، شماره 16، ص 18.
21. مطهری، مرتضی (1397)، خدمات متقابل اسلام و ایران، تهران: صدرا.